

בנין יעקב

• על פרשת השבוע •

קחו עמכם "דברים" ושובו אל ה'

רמז נפלא על כל שמות הפרשיות של חומש דברים

הגה"ק רבי חיים אחי המהר"ל מפראג זצוק"ל כתב רמז נפלא לחבר כל שמות הפרשיות של חומש דברים: **אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל**, ומה אמר להם, ואתחנן, אני מתחנן בפניכם שתשמעו לתוכחתי. **עקב** - למה, מפני **ראה שופטים**, תתבונן שכשם שיש שופטים בעולם הזה, כך יש שופטים בבית דין של מעלה בעולם הבא, ומה תעשה **כי תצא** מהעולם הזה, **כי תבוא** לעולם הבא. והגם **שאתם נצבים היום** בעולם הזה, אך בסוף יהיה **וילך** לעולם הבא, ולכן **האזינו** לתוכחתי ותשובו בתשובה, ובזכות זה תזכו לזאת הברכה.

משנה תורה משה מפי עצמו אמרן

והנה בדבר זה נשתנה חומש דברים מכל ארבעה חומשים הקודמים מבראשית עד במדבר, שהוא דברי תוכחה ומוסר של משה, שאמרן מפי עצמו לישראל, כמו שאמרו חז"ל (מגילה לא:): קללות שבמשנה תורה משה מפי עצמו אמרן. מה שאין כן החומשים

בפרשתן מתחילים לקרוא חומש דברים, חומש משנה תורה, שיש בה קדושה נפלאה, מפני שהוא ספר מוסר ותוכחות של משה רבן של ישראל. ולכן יש סגולה מיוחדת בלימוד חומש דברים, להתעורר על ידי זה בתשובה, כמו שכתבו הספה"ק רמז על זה בפסוק (הושע יד, ג), **קחו עמכם "דברים" ושובו אל ה'**, שעל ידי שלוקחים עצמם לחומש **"דברים"**, זוכים לשוב אל ה' בתשובה שלימה.

ואמרו חז"ל (ב"ר ו, ט), ספר משנה תורה היה סיגנון ליהושע, [ופירש"י, חותם של יהושע, שבו היה עוסק תדיר]. בשעה שנגלה עליו הקב"ה, מצאו יושב וספר משנה תורה בידו, אמר לו, חזק יהושע, אמץ יהושע, לא ימוש ספר התורה הזה מפ"ך.

ובספר **"בית יעקב"** להרה"ק ר' יעקב אהרן יאנווסקי זצוק"ל **מאלכסנדר** כתב, על דרך מה ששמעתי ממורי הרה"ק **מפרשיסחא** זצוק"ל, כי העצה היעוצה לאדם שנפשו חשקה לשוב בתשובה שלימה לפניו, שילמד כל השנה ספר משנה תורה, ובזה יתעורר לבו לתשובה.

הקודמים, גם מה שאמר משה לישראל, היה הכל שליחות מפי ה' לומר לישראל.

וכתב האור החיים הק', דלכן נאמר בתחילת החומש (א, א), **אלה הדברים**, תיבת **אלה** בא למעט את החומשים הקודמים, שלא תאמר שכדרך שאמר משה מפי עצמו דברים אלו, כך בחומשים הקודמים אמר משה מפי עצמו איזה דבר, לזה אמר '**אלה הדברים**, פירוש רק אלה הדברים לבד הם אשר דיבר משה דברי עצמו, אבל כל מה שכתוב בחומשים הקודמים לא אמר אפילו אות אחת מעצמו, אלא אמר הכל כפי שיצאו מפי השי"ת, בלא שום שינוי אפילו אות אחת יתירה או חסרה.

משה רבינו עורך את ישראל בתשובה לפני שהתחיל ללמדם תורה

ובאמת יש להבין מה שנאמר בתחילת פרשתו, **אלה הדברים אשר דבר משה אל כל ישראל וגו' הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר** (א, ה), הרי בכל פרשת דברים לא אמר משה שום דברי תורה לישראל, רק הוכיחם בדברי מוסר ותוכחה, ורק באמצע פרשת ואתחנן התחיל לומר להם עשרת הדברות שקיבלו בסיני, ואחר כך התחיל לחזור להם על שאר המצוות, אבל בפרשתו עוד לא אמר להם שום דברי תורה, ואם כן מה שייך לומר מיד בתחילת פרשתו, **הואיל משה באר את התורה הזאת לאמר**.

ומבאר בספה"ק **מאור ושמש**, על פי מה שכתוב **בספרים הקדושים** וכן קיבל מרבתי הקדושים, שצריכים להרהר בתשובה לפני שמתחילים ללמוד תורה, ולפני עשיית המצוות. ומביא בשם הרה"ק **החוצה מלובלין** זצוק"ל שאמר, שאם האדם אינו עושה

תשובה קודם לימוד התורה, עליו נאמר (תהלים נ, טז) **ולרשע אמר אלקים מה לך לספר חוקי וגו'.** מה שאין כן כשמהרהר בתשובה קודם הלימוד, אזי נקרא 'צדיק', כמו שאמרו חז"ל (קידושין מט:): המקדש את האשה על מנת שאני צדיק, אף על פי שהוא רשע גמור מקודשת, שמא הרהר בתשובה, ולכן מיד לאחר ההרהור בתשובה, מותר לכל אדם ללמוד התורה הקדושה.

ודבר זה נרמז בפרשתו, דלכן הקדים להם משה דברי התוכחות, ומנה את כל המקומות שהכעיסו לפני המקום, מפני שהיה רוצה לבאר להם את התורה והמצוות, ולכן רמז להם מקודם כללות כל העבירות שעשו עד אותו היום, כדי שיהרהרו בתשובה על כולם קודם שיתחילו לשמוע דברי התורה.

כלל ישראל נתעוררו לתשובה מאהבה על ידי דיבוריו של משה ונהפכו עוונותיהם לזכויות

ועל פי זה מובן היטיב הפסוק הראשון בפרשתו (א, א), **אלה הדברים אשר דיבר משה אל כל ישראל בעבר הירדן במדבר בערבה מול סוף בין פארן ובין תופל ולבן וחצרות ודי זהב.** ופירש"י, לפי שהן דברי תוכחות ומנה כאן כל המקומות שהכעיסו לפני המקום בהן, לפיכך סתם את הדברים והזכיר ברמז, מפני כבודו של ישראל. ורש"י הולך ומבאר שבכל תיבה של פסוק זה מרומז חטא אחר שנכשלו בהם במדבר, חטא העגל, חטא המרגלים, חטא קרח ועוד ועוד.

וכבר הקשו כל המפרשים על זה, שהרי מצינו בהמשך הפרשה, שמשם רבינו הוכיח לישראל בפה מלא על כל החטאים האלו,

זה גופא כבר היה כבודן של ישראל, לפרש את עוונותיהם שנהפכו להם לזכויות.

והדברים עולים בקנה אחד עם דברי המאור ושמשי, שלכן צריכים להרהר בתשובה לפני לימוד התורה, כדי להתהפך על ידי זה מבחינת רשע לבחינת צדיק גמור, וממילא נעשה ראוי וזכאי ללמוד התורה, כיון שנתוסף לו עוד הרבה זכויות, על ידי שכל עבירותיו שהיה לו מקודם נהפכים עתה לזכויות עבורו.

ואם כן מה היה התועלת בזה שמקודם לא הוכיחם בגלוי רק הזכיר כל הדברים ברמז. וביאר הרה"ק החידושי הרי"ם זצוק"ל, שבאמת לא רצה להוכיחם בגלוי רק בדרך רמז לבד, אך בשעה שהוכיחם נתעוררו כל ישראל בתשובה גדולה, ועשו תשובה מאהבה על כל החטאים שרימז להם, וראה משה רבינו שנתהפכו כל עוונותיהם לזכויות, כמו שאמרו חז"ל (יומא פו:): העושה תשובה מאהבה, כל זדונותיו נעשו זכויות, ולכן חזר משה ופירש בפה מלא את כל עוונותיהם, כי

דרכי ויסודי התוכחה

המבוארים בתוכחה של משה רבינו

יועיל אז התוכחה כלום, אדרבה, הוא רק ישנא אותך על זה שאתה מפריעו באמצע הנאותיו, בדברים קשים המצערם אותו.

וכמו כן לפעמים נמצא האדם במצב של יאוש ושברון לב, על רוב עוונותיו שעשה עד עתה, ואם תיגש אליו לעת כזאת להוכיחו בדברים קשים, זה רק יגרום לו להתייאש לגמרי, ויפרוק ממנו לגמרי עול התורה והמצוות רח"ל. וכמו שפירשו צדיקים את הפסוק (ויקרא יט, יז), הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא, שצריכים להיזהר שלא תשא עליו עוד חטאים על ידי התוכחה גופא, וממילא גם באופן זה אין התוכחה מועיל כלום, אדרבה, זה רק גורם לו היזק מר, שישבר לגמרי, ויחליט ח"ו לחטוא עוד ועוד.

ויש מבארים בדרך אחר, שבאמת רצה משה רבינו לפרש להם מיד בפה מלא כל עוונותיהם, אך מכל מקום הזכיר מקודם כל הדברים רק בדרך רמז. ולימד לנו משה רבינו בזה יסוד גדול בדרכי התוכחה, שאין להתחיל מיד להוכיח את האדם בדברים קשים וחריפים, רק מקודם יש להתחיל את התוכחה בדברים קלים, רמזים ומליצות, ורק לאחר מכן אפשר להתחיל לפרט לאט לאט את התוכחה הגלויה.

כי באמת לא בכל עת ובכל זמן מוכן האדם לשמוע תוכחה ומוסר, לפעמים נמצא האדם החוטא במצב של הפקרות ובאמצע מילוי תאוותיו, וממילא אינו מוכן כעת להטות אזנו לשמוע מוסר ותוכחה, וכמאמר הכתוב (משלי ט, ח) אל תוכח לץ פן ישנאך, ורואים מזה שבשעה שהחוטא שקוע בליצנותו לא

מוכיחו ופניו משתנות, תלמוד לומר ולא תשא עליו חטא, מכאן שאסור לאדם להכלים את ישראל וכל שכן ברבים.

תוכחה רצויה מביאה לידי אהבה ולידי תועלת מרובה

וכשמוכיחים את האדם באופן זה שכתב הרמב"ם, שמדבר אליו בנחת ובלשון רכה, ומודיע לו בראש דבריו, שאינו אומר לו דברים אלו רק לטובתו להביאו לחיי העולם הבא, הדבר פשוט שזה לא יגרום חלילה שישנא אותו עבור תוכחתו, רק אדרבה, הוא יתחיל לאהוב אותו מחמת זה, כי הוא רואה בחוש שהוא מתכוין רק לטובתו להצילו מרדת שחת, ולכן אינו מביישו ברבים, רק מדבר אליו בסתר בינו לבין עצמו, ומדבר אליו בנחת ובלשון רכה, מתחיל ברמזים ומליצות, ורק לאט לאט מתחיל לפרש דבריו.

ויתכן מאד שהחוטא יחזור ויגלה לו סתרי לבו, איך שבאמת הוא רוצה להיות טוב וצדיק, רק שיצרו מתגבר עליו, ויבקש לו עצות ודרכים איך להתגבר על יצרו מעתה ואילך, וכך יתגבר האהבה ביניהם עד שיזכה להחזירו בתשובה שלימה, וממילא יהיה תועלת אמיתית להתוכחה.

וכן כתב הרמב"ן (ויקרא יט, יז) שלכן באותו הפסוק של 'הוכח תוכיח את עמיתך', נאמר שם בתחילת הפסוק, 'לא תשנא את אחיך בלבבך', כי זה גופא הוא טעם התוכחה, כדי שלא ישנא את אחיו בלבבו על כל מעלליו הרעים שהוא עושה לו, רק יוכיח אותו וידבר על לבו, עד שישבו להתרצות ולהתפייס ביניהם.

ומבאר הרמב"ן, דזהו כוונת הפסוק

תחילת התוכחה יהיה ברמזים וכשיראה שהוא מוכן עתה לקבל, יתחיל לאט לאט לפרש התוכחה בגלוי

והגם שבודאי יש חיוב גמור להוכיח את החוטאים, אך מכל מקום צריכים לגשת לזה בחכמה ובתבונה, כדי שהתוכחה יועיל ולא יזיק ח"ו. ולימד אותנו משה רבינו עצה לזה, שלא להתחיל מיד עם דברים קשים ומרים, רק יתחיל לשוחח אותו בדברים קלים, על דא ועל הא, ובתוך כך יתחיל לרמז לו במליצות ורמזים עניני התוכחה.

והיה אם יראה שלבו נתקרב אליו והוא מוכן כעת לשמוע ולקבל ממנו עוד ועוד, יתחיל לאט לאט לדבר אליו יותר ויותר בגלוי, על החטאים שהוא רוצה להוכיח אותו. אך אם יראה שהוא נמצא עכשיו במצב של ליצנות, ואינו מוכן לקבל עתה שום דבר, או להיפך שהוא שבור ורצוף לגמרי וכל דבר תוכחה רק יוסיף מלח על פצעיו, או שהוא רואה שאין לו עתה כוחות הגוף והנפש לקבל דברי התוכחה, יפסיק מיד את דיבוריו, ויעזוב אותו לדרכו, ויחפש אחר זמן מוכשר אחר שיוכל להוכיחו בגלוי.

וכן רואים להדיא בדברי הרמב"ם (הלכות דיעות פ"ו ה"ז) שכתב, 'המוכיח את חבירו בין בדברים שבינו לבינו, בין בדברים שבינו לבין המקום, צריך להוכיחו בינו לבין עצמו, וידבר לו בנחת ובלשון רכה, ויודיעו שאינו אומר לו אלא לטובתו להביאו לחיי העולם הבא, אם קיבל ממנו מוטב, ואם לאו יוכיחנו פעם שניה ושלישית'. ועוד כתב הרמב"ם (שם ה"ח), המוכיח את חבירו תחילה לא ידבר לו קשות עד שיכלימנו, שנאמר (ויקרא יט, יז) ולא תשא עליו חטא, כך אמרו חכמים, יכול אתה

כשהגיעו לעבר הירדן וראו שהגיעו למחוז חפצם, אז ידע משה שעכשיו יקבלו מוסרו ולכן דוקא עכשיו הוכיחם.

וכל הטעמים הללו הם ממש יסודות עצומים בדרכי התוכחה, שאין להוכיח את האדם באופן שהוא יודע שבוודאי הוא עומד להיכשל עוד כמה פעמים בזה, ויצטרך להוכיחו על זה עוד פעם ועוד פעם כשבכל פעם יתבייש מחדש. רק ימתין בסבלנות עוד ועוד, עד שיבין שהחוטא כבר מסוגל להשתפר בענין זה באופן קבוע ותמיד, ואז יוכיח אותו על כך.

וכמו כן רואים מדברי האור החיים, שאין להוכיח את האדם כשהוא נמצא בשעת לחץ, והוא מחכה שיסתדר לו בדחיפות איזה ענין. רק יש לחכות בסבלנות עד שהאדם יגיע למנוחה נכונה. והגם שהוא רואה שעובר שנים על גבי שנים והענין עדיין אינו מסתדר, מכל מקום יחכה עוד ועוד בסבלנות אין קץ, עד שהאדם יגיע סוף סוף אל המנוחה ואל הנחלה, ואז יוכיח אותו על פניו.

רק לאחר שהיטיב עם האדם הזמן גורם להוכיחו עתה

ועוד יסוד בדרכי התוכחה רואים במה שפירש רש"י עוד להלן (א, ד), 'אחרי הכותו' - אמר משה, אם אני מוכיחם קודם שיכנסו לקצת הארץ, יאמרו מה לזה עלינו, מה היטיב לנו, אינו בא אלא לקנתר ולמצוא עילה שאין בו כח להכניסנו לארץ, לפיכך המתין עד שהפיל סיחון ועוג לפניהם והורישם את ארצם, ואחר כך הוכיחם.

והוא גם כן יסוד נפלא בדרכי התוכחה, שכל עוד שהמוכיח יודע שיש איזה טענות

'הוכח תוכיח', והוא מלשון 'והוכיח אברהם את אבימלך' (בראשית כא, כה), ששם רואים שאברהם שאל את אבימלך למה גזל ממנו באר המים, ואבימלך הצטדק ואמר שלא ידע על זה כלל עד עתה, וכך באו מיד כל הדברים על מקומם בשלום, וכרתו אז ברית שלום ביניהם.

ועל דרך זה מצווה התורה שיעשו תמיד בין אדם לחבירו, שלא ישמור את השנאה על חבירו בלבד, וישארו במחלוקת תמיד זה עם זה. רק יגש אל חבירו וישאל אותו בנחת ובדרך רכה, למה אתה עושה לי כך וכך, ובודאי חבירו יתנצל בפניו על זה, ויבקש לו מחילה ויתפייסו זה עם זה.

הזמן המוכשר והרצוי לתוכחה

עוד יסוד בדרכי התוכחה אפשר ללמוד מתוכחתו של משה רבינו, ממה שפירש"י להלן (א, ג), 'ויהי בארבעים שנה בעשתי עשר חודש באחד לחודש' - מלמד שלא הוכיחן אלא סמוך למיתה. ממי למד, מיעקב, שלא הוכיח את בניו אלא סמוך למיתה. ומפני ארבעה דברים אין מוכיחין את האדם אלא סמוך למיתה, כדי שלא יהא מוכיחו וחוזר ומוכיחו, ושלא יהא חבירו רואהו ומתבייש ממנו וכו' כדאיתא בספרי. וכן יהושע לא הוכיח את ישראל אלא סמוך למיתה, וכן שמואל, שנאמר (ש"א יב, ג) הנני ענו בי, וכן דוד את שלמה בנו.

והאור החיים הק' מבאר טעם נוסף, למה לא הוכיחם משה רבינו רק עתה כשהגיעו לעבר הירדן, כי במשך כל הארבעים שנה היו כל ישראל עומדים ומחכים מתי נגיע כבר לגבול ארץ ישראל, ולכן היתה נפשם קצרה לקבל ממנו תוכחה בשעה כזאת, ורק

השטח, ורק אז יוכל לגשת לניתוח... לעורר לבם של ישראל לאביהם שבשמים.

יזהר שלא לעורר קטרוג על ידי התוכחה

ונמצינו למדים מכל זה, שמשנה רבינו לימד בזה כללים ויסודות רבים בענין התוכחה. ועל פי זה יש מפרשים, שבאמת רצה משה רבינו לומר מיד בפה מלא את כל דברי התוכחה לישראל, אמנם מקודם בפסוק הראשון, רצה ללמד להדרשנים והמנהיגים והמוכיחים ברבים^א, את כל דרכי התוכחה.

ולימד אותם, דכשמדברים דברי תוכחה לאנשים רבים מישראל, אסור להזכיר במעמד זה את עוונותיהם בפה מלא^ב, כי זה מעורר ח"ו קטרוג עליהם, רק צריכים להוכיחם אז רק בדרך רמז ובנחת ובלשון רכה. וכידוע עד כמה הרעיש מרן הבעל שם טוב הק' נגד המוכיחים ברבים, המזכירים את עוונות ישראל בפה מלא ומעוררים קטרוג עליהם רח"ל^ג.

ותרעומות להשומעים עליו, אל יבוא עתה אליהם בדברי תוכחה ומוסר, כי לא יהיו מוכנים לשמוע ממנו, מאחר שיש בליבם טינא עליו. רק ימתין בסבלנות עד שיצליח לפייסם ולהיטיב עמהם כרצונם, ואז יהיה הזמן גרמא להוכיחם.

וכעין זה אמר אחד מהצדיקים, שהוא למד ענין התוכחה ממה שראה אצל הרופא המנתח, שלפני שהוא ניגש לניתוח הוא מנקה את ידיו בחומר מיוחד, והוא מנקה את האיזמל והסכין וכל הכלים וכל המקום בחומרים מיוחדים, כשהוא זהיר מאד שהכל יהיה סטרילי, ורק אז הוא מתחיל לנתח.

כך האדם המוכיח, לפני שהוא ניגש באיזמל המוכיחים, לנתח לבם של ישראל ולעוררם בתשובה, יש לו מקודם לנקות את עצמו באופן סטרילי, שלא יגש להוכיחם מתוך שנאה וטינא שיש בינו לביניהם, רק מקודם יפייסם וידבר על לבם וייטיב להם, ואחר כך ינקה באופן סטרילי את כל המקום ואת כל

א. יש לציין, שמרן הגר"ח מוואלז'ין זצוק"ל כבר אמר, שאנשים טועים לומר שמצוות התוכחה ניתן רק לדרשנים ורבנים, ובאמת אין זה כך, רק לכל אחד מישראל יש חוב להוכיח לכל אדם, רק דרכי התוכחה צריכים למסור בעיקר לדרשנים ורבנים, מאחר שהם מוכיחים את כל הציבור ובדרך קבע. **ב.** ואפילו באופן שהשומעים את דבריו לא הם עשו את החטאים שהוא מדבר על זה. וכמו שרואים במשה רבינו, שהגם שהוכיח רק הדור שנכנסו לארץ ישראל, שהם עצמם לא חטאו כלום בהעוונות שפירט משה רבינו, העגל, והמרגלים וכדו', ורק אבותיהם ואבות אבותיהם דור יוצאי מצרים ודור המדבר חטאו בזה, מכל מקום נזהר משה שלא לדבר על זה רק בדרך רמז. **ג.** עיין בתולדות יעקב יוסף (פרשת קדושים): 'תלמידי חכמים ראשים מוכיחים את העם בשער בת רבים, צריך לזהר בתוכחת מוסר שיאהב אותם, ומצד אהבה מוכיחם, כמו אב האוהב את בנו שחרו מוסר, וכמו שכתוב (משלי ג, יב) 'כי את אשר יאהב ה' יוכיח', וכיוצא בזה, אבל אלו שרוצין להתגדל חס ושלוש על ידי זה, וכיוצא בזה, כגון להנאת ממון וכיוצא בזה, שאינו לשם שמים, ומעורר בקול, וכמו ששמעתי פירוש הכתוב (תהלים מב, ד) 'היתה לי דמעתי - לחם'.

ושמעתי ממורי, שחס ושלוש על ידי זה וכו' וחס ושלוש גורם מדנים בין ישראל לאביהם שבשמים, וכמו שזכרתי בביאור וידבר העם באלקים ובמשה וגו' וישלח ה' בעם את הנחשים הרשפים (במדבר כא, ה-ו), שהם שני מיני מוכיחים, והוא על פי משל ששמעתי ממורי, ששלח המלך בנו יחידו מעל פניו, ושלח את שני עבדיו, וחזר אחד והלשין הבן אל אביו וכו', והשני אמר גם כן כדברים האלה,

טעם קריאת פרשת דברים בשבת חזון

**לא די במה שמתאבלים על החורבן,
רק צריכים לתקן המעשים כדי
לקרב הגאולה בפועל**

והמקדש, וביותר בתשעת הימים, וביותר
ביותר בתשעה באב.

אמנם מוכן מאליו שאין לנו להסתפק בבכי
ואבלות לבד, רק בעיקר יש לנו לעסוק בפועל
בקירוב הגאולה ובנין המקדש השלישי,
ולתקן את החטאים שגרמו להחורבן, כמו
שכתב בספה"ק **מאור ושמש** (רמזי בין המצרים),
שבימים הללו צריכים להתחזק ביותר

והנה ברוב השנים חל **פרשת דברים בשבת
חזון**, ובוודאי אין זה לחינם חס ושלוש, רק
הכל נסבב מן השמים בהשגחה פרטית
ומדוקדקת. ואפשר לבאר, דהנה בימי בין
המצרים אנו מתאבלים על חורבן ירושלים

רק שדיבר מצד שהיה צר לו בצער המלך ובנו, שנשלח מעל פניו זמן רב, עד שנשכח ממנו נימוסי
המלכות, וכל מכבדיו הזילוהו, ואז נתמלא המלך רחמים וכו'.

כך יש מוכיח בשער שמדבר בגנות ישראל, וחס ושלוש גורם על ידי זה קטרוג נחש הקדמוני וכו',
וזוהו שאמר **וישלח ה' בעם את הנחשים השרפים**, ששורפים בארס שבפיהם וכו' יעוין שם, ואם כן
פיו ולבו אינן שוין, שמכוון להנאתו ואומר בפיו שעושה למען כבודו יתברך שמו, וחס ושלוש גורם
רעה כאמור, שנית שמלבין פני חבירו ולא את עצמו, שנאמר **ולא תשא עליו חטא** שהוציא עצמו
מהכלל, ובאמת שצריך לכלול את עצמו עמהו וכמו שכתבתי הוכח לעצמך כשתוכיח את עמיתך,
ולא תשא עליו חטא. עכ"ל.

ועיין במקור מים חיים (הארות על ספר הבעש"ט פרשת קדושים הערה יב): ושמענו מספרים בשם הרב מוה"ר
יצחק ז"ל מסקווירא, שסיפר בשם פה קודש מר אביו ז"ל, אשר בימי הבעש"ט דרש פעם אחת איזה
דרשן, ובתוך דרשתו דיבר על עם בני ישראל דברים לא טובים. ובא הרה"ק ר' דוד ז"ל מתלמידי
הבעש"ט זי"ע ודחף אותו מעל הבימה, ובא הדרשן בקובלנא עליו לפני הבעש"ט. ושאל הבעש"ט לר'
דוד למה עשית לו כך, ואמר, שדיבר גנות על ישראל, אמר הבעש"ט, כך אומר הקדוש ברוך הוא,
'מוסר ה' בני אל תמאס' (משלי ג, יא), היינו מוסר יש לך רשות לומר לישראל, אבל בני אל תמאס,
היינו שלא תמאס לי את בני, עד כאן, וכך הוא בספר **צרור החיים** (דף יא.).

ובשבחי **בעל שם טוב** (עמוד פב) איתא וזה לשונו: פעם אחת שבת הבעש"ט בק"ק אליק אצל הפרנס
חודש דשם, ובשבת במנחה הלך הפרנס חודש לבית הכנסת לשמוע דרשה מדרשן אחד אורח,
והמתין עליו הבעש"ט בסעודה שלישית עד שיבוא מבית הכנסת, ובתוך כך שמע שהדרשן מלשין
על ישראל, ורגז הבעש"ט ואמר למשרת שלו שילך ויקרא את הפרנס חודש לביתו. והמשרת גילה
לכמה אנשים שרגז הבעש"ט על הדרשן, וראה הדרשן שהעולם נשמטים אחד אחד ופסק מלדרוש.
וביום מחר בא הדרשן להבעש"ט ונתן לו שלום, ושאל אותו מי הוא, ואמר אני הדרשן מפני מה
רגז מעלתו עלי, וקפץ הבעש"ט ממקומו ונתזו דמעות מעיניו, ואמר אתה תדבר רע על ישראל, תדע
שבר ישראל שהולך כל היום על יומא דשוקא ולעת ערב נתחרד ואומר אוי לי שאעבור זמן מנחה,
והולך בבית אחד ומתפלל מנחה, ואינו יודע מה שאומר, ואף על פי כן מזדעזעים שרפים ואופנים
מזה, עכ"ל.

והנמשכים אחריו דורות ראשונים ואחרונים, דברי כולם מרומזים בדברי מוסר של משה רבינו ע"ה, למי שעינים לו לראות, אז יראה הכל בעין השכל מבואר היטב. אשרי עין ראתה כל אלה, עד כאן לשונו.

ועוד כתב השל"ה הק' (פרשת ואתחנן דרך חיים תוכחת מוסר, טז): "מה לנו לחפש אחר תוכחת מוסר, הלא הפרשה כולה, וכן כל הפרשיות משנה תורה כולם מלאים מתוכחות מוסר, הן מקיום החוקים והמשפטים והמצוות, ושלא לסור ימין ושמאל, וליראה את ה' אלקינו ולאהבה אותו, והן מלימוד התורה".

הקורא פרשת דברים נחשב לו כאילו הוא שומע עתה המוסר והתוכחה מפי משה בעצמו

ובדברי הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין צדוק"ל (פרי צדיק בפרשתן אות א) מבואר חידוש נפלא, שההוגה בספר 'משנה תורה' דומה כאילו הוא שומע דברי מוסר מפי משה רבינו בעצמו, ואלו דבריו:

"אומרים בשם היהודי הקדוש זצ"ל שלמד בכל יום איזה פסוקים מספר משנה תורה, שאמר שהוא לו לספר מוסר. ומה זה דווקא ספר דברים הלא יש כמה ספרי מוסר? אך על פי מה שכתב התניא, ההבדל בין תוכחות שלומדים מתוך הספרים ובין מה ששומעים מפי מוכיח ח', שבשעת הדיבור יוצא מהלב, ועל ידי זה נכנס ללב".

"וכן כאן מורה גם כן הלשון 'אלה הדברים אשר דיבר משה' שזה הוא הכח בדברי משנה תורה, שמי שקורא בהם, הוא כשומע עתה מפי משה, והן הן אלה הדברים אשר משה דובר עתה בפי הקורא. ודברי משה הם זה

בדיבוק ואהבת חברים, כדי לתקן בזה החטא של שנאת חנם שהיה אז בזמן החורבן, שזה גרם לחורבן הבית (יומא ט:), ועל ידי שיהיה בינינו אהבה ואחוה ודיבוק חברים, נוכל לזכות לבנין הבית המקדש במהרה בימינו.

ונמצא שבימים הללו הזמן גרמא להוכיח בשער את ישראל, שיחזרו בתשובה שלימה, ולקרב בזה בפועל את הגאולה השלימה. וכמו שרואים בהפטרה לשבת חזון, שהוא מלא בדברי תוכחה לישראל, (ישעיה א, ג-ד), 'ידע שור קונוהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן, הוי גוי חוטא עם כבד עון', וכמו כן מעורר שם הנביא את ישראל שיחזרו בתשובה שלימה לפני השי"ת, (שם א, טז) 'רחצו היזכו הסירו רוע מעלליכם מנגד עיני חידלו הרע'.

בדברי המוסר של משה רבינו נרמזים כל הדברי מוסר שנתחדשו במשך כל הדורות

ולכן נסבב מן השמים שיקראו בשבת זו שבת חזון, דייקא פרשת דברים, שהוא דברי תוכחה ומוסר ממש רבינו בעצמו, ונכלל בהם כל דברי התוכחה ומוסר שבעולם, כמו שמובא בשל"ה הק' (תולדות אדם פתיחה), שכל דברי מוסר והתעוררות המובאים בדברי חז"ל ובספרי יראה, נמשכים מן המוסרים שאמר משה רבינו לבני ישראל בספר משנה תורה, וכך לשונו הקדוש:

"ודעו בני יצ"ו, שכל המוסרים שהוזכרו בדברי רבותינו ז"ל בתלמוד ובמדרשים, ומה שהאריכו אחר כך מחברי ספרי התשובה וספרי המידות והמוסר, גם המדברים על פי הסוד מסוד הדביקות, כמו הקדוש רבי שמעון בר יוחאי ע"ה, בזוהר ובתיקונים,

הדבר אשר צוה ה' כנ"ל וכתוב (ישעיה נה, יא) 'כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם', רק נכנס ללב ופועל בטח, עכלה"ק.

ונמצא שיש לנו תועלת עצומה במה שקוראים פרשת דברים דוקא בשבת חזון, דבזה אנו זוכים לשמוע דברי מוסר ותוכחה מפי משה רבינו בעצמו, שנכלל בזה כל הדברי מוסר שבעולם, וממילא אנו מתעוררים בזה לתשובה גדולה, ולתקן כל מה שגרם את החורבן והגלות.

מקודם יש לבכות על החורבן הפרטי ורק אח"כ יוכל לבכות באמת על החורבן הכללי

ובפרט לפי מה שפירש הרה"ק בעל חידושי הרי"ם זי"ע (עיין שפתי צדיק תשעה באב אות ב) דברי השולחן ערוך (סימן א' ס"ג), "ראוי לכל ירא שמים שיהא מיצר ודואג על חורבן בית

המקדש", והדבר תמוה מאד, מדוע רק הירא שמים יש לו לדאוג על חורבן בית המקדש, וכי אין ענין חשוב זה נוגע לכל איש ישראל באשר הוא שם, רק נרמז בזה שמי שאין לו יראת שמים, יש לו מקודם לבכות על החורבן הפרטי שלו עצמו.

ולכן יש לשמוע וללמוד התוכחה של משה רבינו בשבת חזון, כדי להתעורר מהדברים הנוקבים, לבכות על החורבן הפרטי שלנו, כמאמר הפייטן (סליחות לער"ה), 'בושנו במעשינו ונכלמנו בעווננו, כי הושחרו פנינו מפני חטאתנו, ונכפפה קומתנו מפני אשמתנו, אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש'. ודייקא לאחר שנבכה על החורבן הפרטי, ונתעורר בתשובה, או אז נוכל להיות מיצר ודואג בתשעה באב, על חורבן הביית המקדש הכללי.

בכל שנה מתגברת יותר הבכייה והצער על החורבן

שהכאב והאבל נוגע לנו ממש ללבנו, ואין זה בכיה ואבלות בעלמא מן השפה ולחוץ.

שהרי בכל שנה ושנה שעדיין לא נבנה בית המקדש, הרי זה כאילו זה נחרב השנה מחדש, כמו שאמרו חז"ל בירושלמי (יומא ה.), כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו. וממילא אין הדבר ראוי שהאבלות על חורבן בית המקדש יהיה כאבלות על דבר ישן נושן שבמשך הזמן קהה ונחלש הכאב, רק צריכים להרגיש בפועל כאילו זה עתה

כל דור שלא נבנה בית המקדש בימיו כאילו נחרב בימיו

ויש לנו ללמוד מן הבכייה על החורבן הפרטי, לגבי הבכייה על החורבן הכללי. כשם שלגבי החורבן הפרטי מרגיש כל אדם את הכאב האמיתי בעומק לבו, וכואב לו כמחט בבשר החי על כל העבירות אשר עשה, כי רע ומר עזבך את ה'. באופן זה יש לנו לבכות ולהתאונן גם על החורבן הכללי, עד שנרגיש

שאינם יכולים להרגיש את צערם וצוקתם של העניים, רק אדרבה, הוא פתח את שערי ביתו לרווחה, והיו כל אנשי העיר מסבים על שולחנו, ועוד היה מוסיף לכל אחד ואחד מתת יד הגונה שעזרה להם לכלכל את בני ביתם ברווח. כך היה הדבר נוהג שנים הרבה עד שההרגל נעשה לטבע, וכמעט נשכח מעיני אותה העיר טעם המחסור והדלות.

שנה רודפת שנה, העשיר הולך וזקן ומגיע לשיבה טובה, עד שלסוף נאסף אל עמיו והלך בדרך כל הארץ. אין לתאר את גודל השבר שפקד את בני העיר לשמע הבשורה הנוראה, שהרי הם הכירו בטובתו וחסדו של מטיבם העשיר, ולכן ספדו עליו וקוננו כפי הראוי לכבודו, וכולם העלו על נס את פעלו הגדול אשר עשה למענם, שהציל אותם מחרפת רעב ממש.

אולם ככל שחלף הזמן לא שכך ולא שקט כאבם כלל וכלל, להיפך, זה רק הלך והתגבר, כי ככל שהתרחקו מן התקופה שבו הסתלק העשיר מן העולם, נעשה מצבם הולך וקשה. אם בתחילה עדיין נשאר להם מעט ממון שנתן להם העשיר מקודם ביד רחבה, הרי שבמשך הזמן נצטמקו הדמים ונעשו הלוח וחסור, עד שכעבור תקופה מסוימת החמיר מצבם כל כך, שהגיעו לפת לחם ממש ואין מי שיושיע בעדם.

ופשוט הדבר, שעד כמה שהיו מצטערים אנשי העיר בראשונה בשעה שהשיב העשיר את נשמתו ליוצרו, הרי שלאחר זמן, כשהרגישו ביותר את עומק המחסור והדלות, הלך בכייתם והתעצם כמעין המתגבר ולא היה מי שיוכל לנחם אותם, ובכל עת שהיו מעלים את זכרו, היו עיניהם נשטפים בנחלי דמעות כמים בלא שיוכלו לתת מעצור.

נחרב ונהרס הבית המקדש, עד שהצער והיגון יהיו כואבים לו באמת ויורדים עד דכדוכה של נפש.

ומלבד הבכי על עצם חורבן בית המקדש, עוד יש לנו לבכות ולהתאונן על מה שעל ידי החורבן הנורא, ירדה מסך המבדיל שחוצצת ומבדלת בינינו לבין אבינו שבשמים, כדאיתא בחז"ל (ברכות לב:) "מיום שחרב בית המקדש, נפסקה חומת ברזל בין ישראל לאביהם שבשמים", ומאחר שנתבאר שבכל שנה ושנה שלא נבנה עדיין הבית מקדש, נחשב כאילו נחרב שוב הבית באותה השנה, ממילא גם מחיצת הברזל הולכת ומתרחבת משנה לשנה רח"ל, ועל דא וודאי קא בכינא.

משל נפלא לבאר למה הבכייה מתגברת יותר בכל שנה ושנה

וכמו שסיפר מרן הגאון רבי אליהו לופיאן זצוק"ל, שפעם מצאו אנשים לרבו מרן הגאון רבי נחום זאב מקעלם זצוק"ל, וראו שהוא בוכה תמרורים על גיסו מרן הגאון רבי צבי הירש ברוידא זצוק"ל שעלה ונתעלה לעולם העליון לפני שנים רבות. וישאלו את רבי נחום זאב, ילמדנו רבינו, הרי אמרו חכמינו (פסחים נד:) גזירה על המת שישתכח מן הלב, והלא רבי צבי הירש כבר הסתלק מהאי עולמא לפני עידן ועידנים, ואם כן למה זה אתם בוכים עדיין עליו.

פתח רבי נחום זאב את פיו במשל נפלא: פעם הייתה עיר אחת שרוב תושביה היו עניים מרודים, אולם איש אחד היה באותו מקום שבחמלת ה' עליו זכה לעשות חיל בעסקיו עד שנעשה לעושר מופלג, אך יחד עם זאת לא אטם לבו ודלתו כדרך העשירים

ולכן בודאי דווקא לן יאה למבכי, כשאנו מתבוננים באיזה מדריגה עליונה היינו שורים בבית המקדש, ובאלו אשפות מתגוללים אנו עצמינו כיום, בירידת הדורות עד לעפר ממש, עצם ההתבוננות בזה, מביא את האדם לגעות בבכי גדול.

עצם האבלות על ירושלים מעורר אותנו גם לשמחה ונחמה

אמנם יש לנו לזכור, שזה גופא שהבכייה על חורבן הבית המקדש רק הולכת ומתגברת בכל שנה ושנה, זה גופא הוא עבורינו נחמה ותקווה גדולה. כמו שכתב **מרנא ורבנא ה'חתם סופר** זי"ע (דרשות לז' אב - חלק ג' פד): לבאר את הכתוב (ישעיה סו, י), "שמחו את ירושלים וגילו בה כל אוהביה שישו אתה משוש כל המתאבלים עליה". ודרשו רבותינו מכאן (תענית ל:): "כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה, ושאינו מתאבל על ירושלים אינו רואה בשמחתה".

ויש להבין, מפני מה אמרו שכל המתאבל על ירושלים 'זוכה ורואה' בשמחתה - בלשון הווה, לכאורה היה צריך לומר שכל המתאבל על ירושלים 'יזכה לראות' בשמחתה - בלשון עתיד, שהרי נחמת ציון וירושלים תהיה לעתיד לבוא ועדיין לא זכינו לזה.

ומבאר החתם סופר, לפי הכלל הידוע שאין מקבלין תנחומין על החי, רק על המת אפשר להתנחם, שגזירה על המת שישתכח מן הלב (פסחים נד:). דבר זה למדו רבותינו (בראשית רבה פד, כא) מהנהגתו של יעקב אבינו אחר מכירת יוסף, שעל אף שנטה לחשוב שיוסף נטרף בידי חיה רעה, מכל מקום היה מסרב לקבל עליו תנחומין, כדכתיב (בראשית לז, לה) "ויקומו

סיים רבי נחום זאב את משלו ויאמר, אין אני בוכה על מורי ורבי צבי הירש זצ"ל, שהלא הוא עלה ונתעלה לגנזי מרומים בעולם העליון, מקום שצדיקים יושבים שם ועטרותיהם בראשם ונהנים מזיו השכינה, ומה לי להתאונן עליו. אבל בוכה אני ומתאבל על נפש עצמי שנשאיתי לחיות בהאי עלמא, כשאין לי עתה מי שיורה דעה ומי שיבין שמועה. וכל מה שגזרו חז"ל שישתכח מן הלב הוא רק על המת, אבל על החי לא גזרו שישתכח, ואין לא אבכה על עצמי.

בכל שנה ניכר לנו ביותר עד כמה אבדנו על ידי חורבן המקדש

וכעין זה הוא גם לענין הבכייה על חורבן ירושלים עיר הקודש והמקדש, בכל שנה שאנו מתרחקים יותר מתקופת הבית המקדש, הבכייה רק מתגברת יותר ויותר, כי בתחילה כשעדיין היו זוכרים את עצם בנין הבית המקדש, היו נזכרים תמידים כסדרם בקירבת אלקים שזכו להרגיש שם, ובמקום מחשבתו של אדם שם הוא נמצא כולו, ממילא היו מרגישים וחשים כאילו הם נמצאים עתה בבית המקדש וזוכים להשראת השכינה.

אך ככל שהדורות מתרחקים יותר ויותר מתקופת הבית המקדש, המחיצה של ברזל המפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים מתרחבת יותר ויותר, וההסתרה מתגברת ונכפלת ביותר. ונמצא שבכל שנה אנו מרגישים ויודעים ביותר עד כמה יש לנו לבכות באמת על חורבן בית מקדשינו, שמחמת זה אין אנו מרגישים קרבת ה', והדורות יורדים ומתדלדלים עוד ועוד באופן שלא שיערו אבותינו מעולם.

כל בניו וכל בנותיו לנחמו וימאן להתנחם. ומדוע באמת לא התיישבו דברי התנחומין על ליבו, אלא היות שיוסף הצדיק היה חי וקיים, על כן לא היה יעקב יכול להתנחם עליו, שהרי אין מקבלין תנחומין על החי.

למדים אנו מזה, שהבכיה מבלי הפוגה והסירוב לקבל תנחומין, מוכיחים כאלף עדים כי אותו עניין שעליו אנו בוכים לא נאבד באמת מן העולם, אלא רק לעת עתה הוא נעלם מעינינו, אבל עדיין הוא חי במקום כלשהו וביום מן הימים עלול להתגלות שוב. מה שאין כן כאשר האדם נרגע מבכיו ומתנחם על האבדה, הרי זה סימן שהדבר שגרם לבכי כבר מת ונשבת מן העולם.

זהו הסיבה, שישנם כמה וכמה אומות בעולם, שהרבה מהם כבר לא נודעו עקבותם, שהיו מושלים בכיפה והיה להם מכל טוב העולם ומשמני הארץ. אולם ביום מן הימים, כאשר התהפך עליהם הגלגל, ואבדו את רוב הטובה שהיה להם, היו באמת בוכים על כך במאד מאד. מכל מקום, כעבור איזה תקופת זמן, נרגע בכיים ושכחה כאבם, עד שכמעט ושכחו כי מלפנים היו גדולים ועצומים עד אין חקר. אין זאת, אלא שהבינו וגם ידעו כי כך הוא דרכו של עולם, כל עם ולשון יש לו את התקופה שבו הוא יושב על גפי מרומי קרת, אבל כאשר הזמן הזה חולף ועובר לו, שוב אין להם תקווה ואחרית.

לעומת זה, אנו עם בני ישראל, על אף שכבר עברו זה קרוב לב' אלפים שנה מעת חורבן בית מקדשנו, ומאז שגלינו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו. עם כל זה לא נִתְּנוּ תנומה לעינינו, ולא פסקנו מלשפוך דמעות כמים עלי כבוד אשר גלה בעת חורבן הבירה, ואדרבה, בכל שנה הבכיה רק מתגברת

והולכת. ואין לך ראייה גדולה מזה שבית המקדש הוא דבר החי וקיים, ועל אף שלעת עתה אין אנו רואים אותו לנגד עינינו, אבל מאמינים בני מאמינים אנחנו שהנה זה עומד אחר כותלנו, ובקרוב ממש עתיד הקב"ה לירד למטה וחומת אש סביבו (זכריה ב, ט), ויבנה לנו את בית המקדש במהרה בימינו, ואם כן, היאך נקבל תנחומין על הדבר החי.

כל המתאבל על ירושלים 'זוכה ורואה' - כבר עתה בעת הגלות - 'בשמחתה'

ומעתה יתבארו דברי חז"ל כמין חומר, 'כל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה', פירוש, מתוך עצם הבכיה והאבלות על חורבן ירושלים מתעוררת גם בחינה פנימית של שמחה. שעל אף שכבר עברו וגם חלפו אלפי שנים מזמן החורבן, ובכל זאת האיש הישראלי עדיין יושב באבלות ומסרב לקבל עליה תנחומין. ויש בזה שמחה גדולה, כי מתוך האבלות התמידית הזאת מתגלה באופן הברור ביותר, שבית המקדש הוא דבר חי וקיים, שאין באפשרי לקבל עליו תנחומין.

וזהו מה שרמזו חז"ל במה שאמרו בלשון הווה 'זוכה ורואה בשמחתה', אין הכוונה בזה רק על השמחה הגדולה שתהיה לעתיד לבוא, רק גם עתה כל מי שמתאבל על ירושלים, זוכה כבר עתה - בתוך הגלות - לגילוי עצום של שמחה.

יעזור השי"ת, שנזכה להבין ולהשכיל דרכי התוכחה בשלימות, ונזכה לשוב בתשובה שלימה, ולחזור לגמרי לדרך הישר והטוב, ועל ידי זה נזכה שיבוא הגואל צדק לשבי פשע ביעקב, ולבנין בית מקדשנו ותפארתנו במהרה בימינו אמן.